

RADOVI

ZAVIČAJNOG MUZEJA – VISOKO

Zavičajni
muzej
Visoko

RADOVI ZAVIČAJNOG MUZEJA – VISOKO

Izdavač

JU Zavičajni muzej – Visoko

Glavna i odgovorna urednica

Đenana Ganić, prof.

Urednički savjet

doc. dr. Mehmed Kardaš, Mubera Pulo, dipl. orijent., Habiba Efendira-Čehić,
prof., Tarik Silajdžić, MA

Redakcija

prof. dr. Ibrahim Krzović (Filozofski fakultet, Sarajevo), dr. Aladin Husić
(Orientalni institut, Sarajevo), prof. dr. Adnan Kaljanac (Filozofski fakultet,
Sarajevo), doc. dr. Aiša Softić (Filozofski fakultet, Sarajevo), prof. dr. Esad
Delibašić (Filozofski fakultet, Zenica), dr. Ramiza Smajić (Institut za historiju,
Sarajevo), doc. dr. Haris Dervišević (Filozofski fakultet, Sarajevo), doc. dr.
Amra Šaćić Beća (Filozofski fakultet, Sarajevo), dr. Enes Dedić (Institut za
historiju, Sarajevo)

Međunarodna redakcija

doc. dr. Iva Kaić (Filozofski fakultet, Zagreb), dr. Angelina Raičković Savić
(Arheološki institut, Beograd), dr. Slaviša Perić (Arheološki institut, Beograd)

Sekretar redakcije

Tarik Silajdžić, MA

ISSN 2712-1879 (print)

ISSN 2744-1377 (online)

<https://zavicajnimuzej.com/izdavackadjelatnost/>

SADRŽAJ

RIJEČ UREDNIKA.....	5
---------------------	---

ČLANCI

Adnan Kaljanac i Jesenko Hadžihasanović: Rezultati arheoloških istraživanja na lokalitetu Kundruci kod Visokog (prethodno saopštenje)	9
Tarik Silajdžić: Svibe – prilozi istraživanju rimske antike na području centralne Bosne.....	72
Đenana Ganić: Ubikacija, evidentiranje i rekognosciranje stećaka na području općine Visoko s procjenom stanja oštećenja / očuvanosti – III faza.....	109
Mustafa Uzunalić: Keramičke lule iz Zavičajnog muzeja u Visokom.....	124
Habiba Efendira-Čehić i Dženana Arnautović: Kolekcije fotografija, dopisnih karti i razglednica iz Fototeke Zavičajnog muzeja Visoko – Prilog proučavanju porodice Vojnović iz Visokog.....	139
Haris Dervišević: U ozračju ruhanijetskih harfova: kaligrafija šejha hafiza Zilke Žolje.....	180
Esad Delibašić: Odgovor na krizu muzeja: <i>nova muzeologija</i> i ekomuzej	194
Mubera Pulo: Orijentalna zbirka Zavičajnog muzeja u Visokom – Katalog dokumenata na arapskom jeziku	211

PRIKAZI

Srđan Rudiћ, <i>Bosanska vlastela u XV веку, Просопографска студија</i> , Историјски институт Београд, Посебна издања, књ. 75, Универзитет у Бањој Луци, Центар за напредне средњовековне студије, Едиција Фронтистерион, књ. 2, Београд – Бања Лука, 2021, str. 330.	247
Hana Younis, <i>Biti kadija u kršćanskom carstvu. Rad i osoblje šerijatskih sudova u Bosni i Hercegovini 1878.–1914.</i> , Univerzitet u Sarajevu – Institut za historiju, Sarajevo, 2021, str. 439.	252
<i>Visoko i okolina kroz historiju II: Osmanski period</i> , Grupa autora, Zavičajni muzej, Visoko, 2021, str. 360.	261
Amila Kasumović, <i>Zatočene: Žene u zatvorskom sustavu Bosne i Hercegovine 1878–1914</i> , Filozofski fakultet Univerziteta u Sarajevu, Sarajevo, 2021, str. 165.	267
Lidija Klepo i Jasmina Drugović, <i>Gradska biblioteka Visoko 1946–2016</i> , Visoko, 2021, str. 149.	272
Izložba <i>Priča o čovjeku: Omer Pobrić (1945–2010)</i>	275
Pregled najvažnijih aktivnosti Zavičajnog muzeja u Visokom za period 2020–2022. god.	278
Podaci o autorima	283

**Срђан Рудић, *Босанска властела у XV веку*,
Просопографска студија, Историјски институт
Београд, Посебна издања, књ. 75, Универзитет у
Бањој Луци, Центар за напредне средњовековне
студије, Едиција Фронтистерион, књ. 2, Београд –
Бања Лука, 2021, str. 330.**

Srđan Rudić je rođen 1968. god. u Prokuplju, u južnoj Srbiji. Diplomirao je na Filozofskom fakultetu Univerziteta u Beogradu. Magistrirao je 2000, a doktorirao 2005. godine. Njegov naučni opus posvećen je uglavnom temama iz historije srednjovjekovne Bosne, u okviru čega se interesirao za proučavanje heraldike, političkih prilika i vlastelinskog društvenog staleža. Također je u više navrata priređivao i objavljivao pretežno ćirilichnu izvornu građu u časopisima *Стари српски архив* i *Грађа о прошлости Босне*, a manjim dijelom pažnju je posvetio i građi latinske provenijencije. Prethodno je objavio knjigu *Властела Илирског грбовника* (Историјски институт, Посебна издања, књ. 52, Београд, 2006, 387 str.) i већи број радова из уже научне области. Прва Рудићева књига је његов проширени и допуњени истоимени магистарски рад. Од 1996. год. запослен је у Историјском институту у Београду, гдје ради у званју научног савјетника. Од 2010. до 2019. био је директор ове научне установе, у том својству уређивао је више часописа и других издања. Тренутно обнаша функцију члана Управног одбора и члан је Научног вјећа у Историјском институту у Београду.

Добитник је награде *Владимир Ћоровић* за 2021. годину због објављивања књиге коју представљамо. Ради се о Рудићевој измијенјеној и допуњеној докторској дисертацији, одбранјеној под насловом *Босанска властела у XV веку*. У књизи је заступљен и поднаслов којим се додатно прецизира тематика истраживања. Прије него што јој се посветимо, вреди истаћи да је др. Рудић исте године објавио још једну књигу под насловом: *Балшићи, Господари Зете* (Центар за напредне

средњовековne студије, Едиција Фронтистерион, књ. 3, Београд, 2021, 161 стр.). Обје књиге ишаће су истовремено из штампе, што за аутора несумњиво представља велики успјех на професионалном пољу.

Књига *Босанска властела у XV веку, Просопографска студија* подијелјена је на шест поглавља. У уводу Рудић скреће пањњу читаоцима на изворну грађу битну за проучавање властеоског staleља, елиту босанског друштва те на претходна литератurna остварења у оквирима задане теме истраживања. Истиће како основни предуслови за израду синтезе о босанској властели још нису испуњени, због чега су потребна додатна проучавања комплетних породица и њихових појединих чланова. Притом наглашава како је обрадио дио властеоских породица, без претензије пружања cjelokupне слике у виду потпуно заокружене студије. Такав приступ био би преобиман као тема за докторску дисертацију или за објављивање у оквирима само једне књиге.

Након увода сlijеди уопћено, прво поглавље *Промене у структури босанске властеле у XV веку* (стр. 25–46). Аутор овдје даје кратак осврт на најзначајније властеоске породице у статусу велможа, односно обласних господара, како их назива по узору на ову друштвену категорију у Србији, а то су Хрватинићи, Косаче и Павловићи. Дале описује политичке прилике у Босни након смрти краља Твртка I 1391. год., указује на дводеценијски процес уобличавања русага те на међусобну борбу велможа унутар земље. Не упушта се у анализу ранијег периода који се односи на настанак властеоског staleља, због недостатка изворних података. Времeнски ограниченим насловом настојао је презентирати стање унутар водећег друштвеног слоја на врхунцу и у финалној фази егзистенције, кроз његове послједње мијене које се могу пратити током цијелог XV столјећа. Рудић наглашава како наслов не одговара дословно садржају књиге, “односно проучавања овог типа немогуће је строго хронолошки ограничити” (стр. 20). Такође скреће пањњу на влашке старјешине које стјећу статус племића.

Сlijеди неколико садржајно сличних поглавља која чине главни корпус књиге: *Краљева властела* (стр. 47–144), *Властела Косача* (стр. 145–166), *Властела Хрватинића* (стр. 167–174) и *Властела Павловића* (стр. 175–220). Основни критериј који је Рудић у селективној анализи усвојио јест да су представници појединих властелинских родова заступљени као свједоци на повелјема владара и велможа, чиме је циљано издвојио најутјечайнији слој међу племством. Притом је нагласио значајну разлику између свједока на владарским повелјама од оних

na poveljama rusaške gospode. Takav metodološki pristup i usvojeni princip rada doveo je autora do dileme u koje poglavlje svrstati vlastelu koja je vremenom mijenjala sizerene, one čiji su predstavnici se javljali kao svjedoci na poveljama vladara i različitih velmoža.

Više takvih primjera zastupljeno je u knjizi. Navodimo primjere prateći autorovu hronologiju. Vlatkovići su uvršteni među kraljevu vlastelu, a u određenim vremenskim periodima bili su vazali drugih velmoža, Hrvatinića i Kosača (str. 54–63). Sličan slučaj je sa Dinjičićima, koji su u knjizi klasificirani kao kraljeva vlastela, a bili su povremeno i vazali Zlatonosovića (str. 67–71). Slijede Milatovići, Nikolići i Semkovići, koji su, osim što su bili kraljevi, bili i vazali Kosača (str. 88–93, 100–104, 124–128). Komlinovići su zavedeni u knjizi kao vazali Hrvatinića na osnovu povelje Jurja Vojsalića, a duži period bili su vazali Kosača (str. 168–169). Borovinići su pozicionirani u poglavlju o vazalima Pavlovića, a također su vazali krune (str. 180–187). Dukovići i Paštrovići su, poput Borovinića, isto tako u poglavlju o ljudima Pavlovića. Osim takvog statusa bili su i vazali krune i Kosača (str. 196, 206–211). Sve navedeno autor je uredno konstatirao na adekvatnim mjestima, ali se prilikom klasifikacije vlastele na relaciji sizeren – vazal čvrsto držao usvojenog principa po kojem se njihovi prvaci javljaju u svojstvu svjedoka na dostupnim poveljama vladara ili velmoža.

Prateći izlaganje u glavnom dijelu knjige, nameće se pitanje jesu li i neki drugi rodovi zaslužili izdvojeno poglavlje poput Kosača, Hrvatinića i Pavlovića, budući da su ulazili u uski krug vodećih velmoža. Takav slučaj je sa Zlatonosovićima. Rudić ih ubraja u kraljevu vlastelu, što je svakako tačno, i za njih kaže sljedeće: “Успели су да створе самосталну област и скоро да се уздигну у ранг обласних господара, али нису могли да се мере с три најмоћније породице средњовековне босанске државе” (str. 73). Nema gotovo nikakvih podataka o njihovim vazalima jer im povelje nisu sačuvane. Slično primjeru Zlatonosovića moglo bi se reći i za politički položaj i vazale Sankovića. Navedeno su vjerovatno razlozi zašto se autor odlučio jednostavno svrstati i jedne i druge u kraljevu vlastelu. Posmatrano iz tog ugla, postupak je opravdan. Ako nema sačuvanih povelja, onda, prema usvojenoj Rudićevoj metodologiji, nema ni osnove za analizu. Ukoliko bi se i izdvojili u posebna poglavlja, ona bi bila manjeg obima. Poređenja radi, ni poglavlje o vazalima Hrvatinića nije pretjerano obimno zbog skromne dostupne dokumentacije – radi se o samo dvije

povelje kojima se autor poslužio pri analizi. Osnova za razmatranje vazala Hrvatinića u većini prezentiranih slučajeva je povelja Jurja Vojsalića iz 1434. god., a manjim dijelom Hrvojeva povelja iz 1412. god. (str. 167–173).

Vlastelu podređenu kralju i velmožama autor nabraja po azbučnom redoslijedu. Svakoj izabranoj porodici pristupa ponaosob, pri čemu izrađuje genealogije i daje osnovne prosopografske podatke. Priložio je i sedam rodoslovnih tablica: Vlatkovića, Dinjičića, Zlatonosovića, Milohnića, Tihoradića, Borovinića i Vladimirića. Rudić prati i povezuje osnovne genealoške niti, u skladu s podnaslovom knjige. Iznosi dosta mišljenja iz literature oko identifikacije pojedinih ličnosti. Uvršteni su i primjeri pojedinaca koji se javljaju samo jednom u izvornoj građi kao svjedoci na poveljama. Evidentan je kontrast u dostupnoj građi jer su neke ličnosti, potpuno suprotno u odnosu na prethodne primjere, veoma često zastupljene u izvorima, zbog čega je autor prisiljen u takvim okolnostima praviti selekciju podataka.

Posljednji dio knjige posvećen je sudbini vlastele nakon političkog sloma srednjovjekovne Bosne. Na početku poglavlja pod naslovom *Босанска властела после 1463. године* (str. 221–242) Rudić iznosi svoj stav o konačnoj propasti države. Taj trenutak povezuje s predajom grada [Herceg-]Novog Osmanlijama, nepune dvije decenije kasnije. Tim činom je posljednji ostatak nekadašnje Bosanske kraljevine došao pod stranu vlast. Osnova za Rudićevo mišljenje je vojno i političko djelovanje domaćih snaga na terenu, pored prisutnih Mađara i Osmanlija u različitim dijelovima zemlje. Otpor je trajao još dvije decenije nakon pogubljenja posljednjeg kralja. U tezu se dodatno uklapa fikcija obnove državnosti Bosne, koju su potpirivale obje suparničke regionalne sile svojim marionetama na pozicijama navodnih kraljeva, o čemu autor također piše.

Gornji sloj plemstva uglavnom je nestao jer su Osmanlije rado uključivale u službu pretežno niži sloj. Bilo je izuzetaka i među krupnim plemstvom. Rudić je analizirao proces prelazaka istaknutih ličnosti na islam. Dio vlastele izbjegao je iz zemlje, čemu je također posvećena pažnja. Pri prezentaciji političkog stanja i analize statusa vlastele do isteka XV st. autor se osvrće na podatke dostupne u hronikama istočne i zapadne provenijencije te izvještaje savremenika.

Slijede *Summary* (str. 243–248) na engleskom jeziku, *Списак родословних таблица* (str. 249), *Извори и литература* (str.

251–282) i *Регистру* (str. 283–330). Dr. Srđan Rudić je u svojoj drugoj objavljenoj knjizi uspješno analizirao genealogiju vlastele. Knjiga *Босанска властела у XV веку, Просопографска студија* predstavlja korisno polazište za buduća detaljnija istraživanja pojedinačnih rodova ili istaknutih ličnosti među bosanskim plemstvom.

Adis Zilić